

Végül: minden átdolgozással kapcsolatban feltehető az a kérdés, hogy az eredeti mű írója mit szólna hozzá. Vajon Madách örülne-e, ha tudná, hogy megváltoztatták drámaít, mert nem elég jók? Minden alkotó megszenvedi a maga teremtményét. Aligha tagadható meg tőle az a vélekedés, amely minden szülőben így fogalmazódik meg: „*Talán nem hibátlan, de az enyém!*”

Jegyzetek

1. Illés Endre: A VESZÉLYES ÚT. MÓRICZ ZSIGMOND ÉS A „RAJONGÓK”. *Nyugat*, 1941. 8–12.
2. Mészöly Gedeon: GRÓF ZRÍNYI MIKLÓS SZIGETI VESZEDelmÉNEK ÚJ ÉLETREHOZÁSA, *Napkelet*, 1927/1–5.
3. Németh László: MADÁCHOT OLVASVA. In: AZ ÉN KATEDRÁM. Bp., 1983. 546.
4. Krónika Nova Kiadó, 1999.
5. *Nyugat*, 1936. I. 322–323.
6. Czímer József: A BÁNK BÁN SZÍNSZERŰSÉGE. *Új Írás*, 1975/11. 71.
7. Idézi Orosz, 90.
8. Uo. 100.
9. Uo. 102–103.
10. Benedek András: AZ ÁTIGAZÍTOTT BÁNK BÁN. *Irt.* 1984/2. 437.
11. Németh L., 642.
12. Madách Imre: CSÁK VÉGNAPJAI, MÓZES. Magvető, 1972.
13. Arany leveleskönyve, válogatta Sáfrán Györgyi. Bp., 1982. 517.
14. Keresztury Dezső: A BÁNK BÁN KÖRŰL. In: ÁRNYAK NYOMÁBAN. Magvető, 1984. 493.
15. Bóka László: KATONA JÓZSEF. In: VÁLOGÁTOTT TANULMÁNYOK. Magvető, 1966. 87–88.
16. Németh L., 651.
17. Uo. 652.

Ferdinandy György

A PIROS KABÁTOS LÁNY

1

Annak, amit elmondok, több mint ötven éve. A körvonalak bizonytalanná lettek fél évszázad alatt. Vajon tényleg piros kabátos volt az a lány? A korabeli feljegyzések például piros sapkásnak is nevezik több helyen.

– Piros kapucnis! – mondja öcsém, aki szereti elsimítani a dolgokat.

Kinek volt akkor piros kabátja! – mérgelődik húgom. Egy svájcisapka legfeljebb. Emlékszik is rá, hogy a háború után a svájcisapka volt Pesten a divat.

Csakhogy a filmkockák, amelyek fennmaradtak, fekete-fehérek. Ha jól meggondoljuk, az, hogy piros sapkás, csak szájhagyomány lehet. De hát maradjunk a kabátnál. Ilyen esetekben úgysis a jó hangzás dönti el a dolgokat.

Hogy nem fiú volt, az kétségtelen. Ez itt talán az egyetlen bizonyosság. Mert nekem ez a piros kabátos lány volt az első menyasszonyom.

Mi a tíz szám alatt laktunk, Elvira és a nővére pedig – mint akkor mondtuk: *sré-viza-ví* – az egyben. Fent az emeleten egy tenyérnyi balkon: ha felkiabáltunk, a két kislány integetett.

Én azokban az időkben ötéves fiúcska lehettem, öcsém még annyi sem. Minket akkor még kint a ház előtt is pesztonka kísérgetett. Ő pedig, Elvira, három se nagyon. Volt azonban, mondom, egy nővére is, egy nagylány, talán még nálam is nagyobb.

Hát szóval így. A Vas Gereben utca békés vidék, autója például nem volt a környéken senkinek. Megálltunk az úttest közepén, és felkiabáltunk. Elvira pedig, ez a barna, huncut képű lányka, felkapaszkodott a rácsra, és integetett.

Éva, a nővére komolyan állt mögötte. Ő már óvodába járt, és copfja volt. Ez a menyasszonyság Elvirával különben is a szülők ötlete volt: Tibor bácsi, a két kislány apja mondogatta anyáknak, ő pedig nekem.

Tibor kerek képű, jovialis úr volt. Emlékszem, kiabálva beszélt, és lépten-nyomon nagyokat nevetett. Hogy ityeg a fityeg? – kérdezte tőlem példának okáért. Búcsúzóul pedig barackot nyomott a fejemre, és ennél jobban csak az fáj, ha az arcomba csípett, és – mint akkor mondtuk – cvikipuszit adott. De hát a huncut Elvira kedvéért még ezt is elviseltem, végül is Tibor lett volna az apósom, ha igaz, hogy a lánya a menyasszonyom.

Ezekben a boldog időkben zsúrokat rendeztek a budai családok. Gyerekzsúrokat, ott, ahol voltak gyerekek. Mi hol Elviráékhoz, hol pedig Venczelékhez voltunk hivatalosak, mert ezeknél is volt két lány, Magdus, a hároméves, és a nagylány, az aranyászke Judit.

Az ilyen zsúrokra – emlékszem – órákig, mit órákig!, napokig készült az ember. Kényelmetlen kantáros nadrágokat húztak ránk, és szoros nyakú fehér ingeket.

A lányoknak minden gyerekzsúrra új ruha járt. Nálunk a pulóvereket és a sálakat nagymama kötötte, egy kis öregasszony, aki fent lakott a régi házban, a kert végiben. Húgom még ma is nevetve meséli, hogy egyetlenegyszer volt neki egy igazi, új ruhája, és hogy azzal is mi lett.

Bordó színű bársonyruhácska volt, és itt elől valahogyan ráncos, összehúzott. Rémlik, hogy darázmintának nevezték ezeket a színes pöttyöket. Egyetlenegyszer vette fel, mert este, Elviráék zsúrába menet, megcsúszott egy pocolyában a három előtt, és hasra esett. Anyánk visszafordult vele, még egy csattanós pofont is kapott. A bársonyt nem lehetett csak úgy kimosni, soha többé nem is volt rajta ez a ruha.

Sok emlékem nincs ezekből az időkből Elviráról. Nem tudom, miért maradt családfintának és csintalannak az emlékezetemben. Talán a két kis gödröske tette, a grüberli, ahogy a szüleink mondták.

Venczeléknél is élt egy barackillatú nagymama, aki csodálatos tortákat és süteményeket készített. Venczel Miklós vadászpilóta volt, őt ritkán láttuk. Amikor hazajött, futva menekültünk, ő pedig beállt a ház mellé a csónak alakú oldalkocsis motorral, és feltolta a homlokára a napszemüveget. De Tibor, a jovialis ügyvéd minden alkalommal pirosra csipkedte az arcomat.

Másokat nem is ismert az utcában egy hozzám hasonló gyerek. Kovalszky Tiborék, Venczelék, nagyanyámék odafent, a kert végiben. És hát persze a szomszéd kutyák, a kuvaszok és a komondorok, akiket a nevükön szólítottunk itt a Hegyen. A szüleit, amíg megvannak és a rendelkezésére állnak, nem tartja számon egy ötéves gyerek.

Hát igen. Elgondolni is furcsa, hogy Venczel Miklós *side-car*-ján kívül nem volt más gépjármű a Hegyen. Lovak voltak: hintója a németprónai Wolf Károlyéknak, és kétkerekű kordéllyal járt a szemetes. A kék taxik és a hosszú orrú városi buszok nyöszörögve fűjtattak végig a meredeknek tartott Hegyalja úton. Ősszel gőzölgő muraközi lovak húzták fel a tűzifát és a szenet.

A háború kitörése után minden megváltozott. Apánk piros Topolinóval állt be a garázsba, ahol addig nyulat tenyésztett anyám, hófehér, piros szemű angóranyalakat.

Tibor miniszter lett. Sofőr várta minden reggel a ház előtt, koromfekete Daimler-Benz gépkocsiban. Még nagyapa is vezetni tanult, de ő tudtommal soha nem volt képes sem kuplungolni, sem váltani a sebességet.

A szomszédok egyre ritkábban jöttek össze. Az óvóhelyek közösködései nem helyettesítették a gyerekzsúrokat. Többen elmenekültek a bombázások elől. Nem lehetett soha tudni, hogy valaki a fáskamrába költözött, vagy valahová nyugatabbra ment. Miniket is a belvárosba telepített át anyánk, nem is kerültünk vissza a Hegyre, csak mire kitavaszkodott.

Szép, illatos tavasz volt. A családi házak romba dőltek, az utca lakóiból szinte senki sem maradt. Nagyszüleinket bombatölcsérbe temette egy Velák úr nevű bajszos vasutas. A férfiak eltűntek: Tibort letartóztatták, Venczel Miklós hadifogságba esett. Apánkat nyomorékká verték a nyilasok. Mi négyen leköltöztünk a garázsba, az angóranyalak és a Topolinó helyére anyánk ruhásszekrényt állított a lukacsos padlóra, és emeltes ágyakat.

Így kezdődött az új élet a Hegyen. A régiek helyett lettek az utcában új szomszédgyerekek. A háromban például Szöllősyék. Mint mondtuk: A felszőlősi-leszőlősi család. Ezeknek, nem tudni, miért, Svájcban járt a papájuk, és az egyik útjáról egy lángpiros rollert hozott. Azután meg is halt. Három gyerek maradt utána, Katinka, a nagylány, és két testvére, velük öcsém és húgom barátkozott.

Iskolába a Sionba jártunk, amikor újraindult a tanítás, és az apácák eltakarították a romokat. A Sion francia rend volt, tanárainkat *mammernek* szólítottuk, a főnökasszonyt az ünnepélyes *notre mère* illette meg. Ez a magas, himlőhelyes asszony költeményeket írt, mi pedig mi mást tehattünk, bemagoltuk őket. Az egyiket, egy indulót, meg is zenésítette valamelyik *soror*.

„Ran-tan-plan!” – így kezdődött a pattogó menetdal. „Voici le beau régiment, ran-tan-plan! Des enfants.” A gyermekek hadserege. Néhány hónappal voltunk a háború után, ran-tan-plan! masíroztunk körbe-körbe a zárdaudvaron.

A kis Elvirát rendszeresen hazakísértem tanítás után. Végül is én voltam a vőlegénye, ezen se háború, se béke nem változtatott. Igaz is, egyszer megfogtam a cicijét a fehér ingecskeje alatt, és ebből az ártatlan mozdulatból nagy botrányt keverték a mammerok.

Nem emlékszem már, melyikük látta meg: a szép Margaréta nővér vagy az aranyos, öreg mère Ilona. Most utólag a szigorú mère Szoszténra gyanakszom, de könnyen lehet, hogy csak a neve miatt. Annak idején más jelentése volt ennek a szónak, de hát a nyelv ugye változik: a szosztén manapság már csak melltartót jelent. Mindegy, a főnőknő elé idéztek, azt állították, hogy mellbe vágtam a menyasszonyomat. Azt, hogy valami szebb indítéka is lehetett ennek a mozdulatnak, el sem tudták képzelni a mammerok.

Volt egy másik kalandom is Elvirával, de itt már ő ütött meg engem, ha ugyan ütésnek lehet nevezni ezt a lány legyintést. Mert azt, hogy újraindult a tanítás, nem kell szó szerint érteni. A gyerekeket lépten-nyomon vidékre vitték, feltáplálásra, így mondták. A parasztcsaládok befogadták a kiéhezett pestieket.

Mi ketten ugyanabba a faluba kerültünk, Almáskeresztúrra, és hát faluhelyen sok mindent felfedez az ember. Én is kifigyeltem, hogy hogyan hágja meg a monyás a kancát. Hogy lankadt szerszámát ketten is igazítják, a kanca pedig csak áll egykedvűen.

Ott legyintett meg a mátkám, amikor őt is beavattam a hágatás rejtelmeibe. Csillogó szemmel, vérvörösen. A dolognak persze nem lett folytatása, de ez a közös titok is nagy dolog volt tízévesen.

Keresztúr után hosszú időre megszakadt közöttünk a kapcsolat. Kovalszkyék elköltöztek, a Venczel családot kitelepítették. Emlékszem, húgom segített nekik csomagolni, és a két lány szétszedte Magdus porcelánbabáját, ha már elvinni nem lehetett.

Minket békén hagytak, a garázsra – úgy látszik – nem fáj a foga senkinek. A Hegyen akkor már csak nekem volt apám, igaz, hogy egy elfekvőkórházban, de vele, ha meglátogattam, legalább beszélgetni lehetett.

Így teltek-múltak az úgynevezett ötvenes évek. Anyánk takarítónő lett a Ruggyantalgyárban, a garázsban velünk élt a kecske is, egy szelíd, ezüstszürke állat. Az ő tejével vészeltük át a nehéz éveket.

3

Néhány évvel az elmondottak után a világ hirtelen megváltozott. Kezdvé azon, hogy visszajöttek Venczelék. Magdusból nyurga kamasz lány lett, szóltan és komor. Meg hát mintha el lett volna törve a lába. Vagy csak volt? Ki tudja ma már! A húgom azt mesélte, hogy a kitelepítés éveiben Madelaine rizsföldeken dolgozott. Madelaine! Nyilván még a Sionban ragadt a nevére ez a francia változat.

A nagymama konyhájában éltek, mert a lakásukba nem mehettek, ott már valami idegen lakott. A porcelánbaba fejét visszaadta neki a húgom.

Egy vasárnap reggel Kovalszky Tibor is végigsétált az utcán. Apró, kopasz emberke lett a kerek képű, joviális úrból, ha nincs vele a Kovalszky néni, fel sem ismerem. Megálltak az egy előtt, nézték a házukat. A balkont, ahol az új lakó párnahuzatokat szárított.

A Körtéren laktak, Tibort feltáplálta, kiöltöztette a felesége, aki gyárban dolgozott. Műfogsort csináltatott neki, mert foga – tíz év fogda után – a miniszternek egy sem maradt.

Húgom a közelükben, a Bartók Béla úton dolgozott. Ő mesélte, hogy Tibor a japán követ sofőrje, és hogy már nem él ott, elköltözött. Amint egy kicsit összeszedte magát – mondta Zsóka – kezdte előlről a nőügyeket. Ő csak Elvirától hallotta ezeket a részleteket, vele Tóthnál, egy tánciskolában találkozott.

Tóthhoz attól fogva eljártam én is. Emlékszem, Gubicza Jánosné, egy szőke, kancsi nő zongorázott minden szombat este. De Elvirát valahogyan elkerültem. Gyerekkorom szerelme nem volt ott az ösztáncokon.

Látogatónapokon bejártam az elfekvőkórházba apámhoz. Meséltem neki a kalandjaimat. Az, hogy Tibor nyilasvezér volt, csak ott, apa ágya mellett jutott az eszembe. Mi más lehetett! Őt pedig, az én apámat, a nyilasok verték agyon. Hát igen. Erről nem volt szó a régi zsúrokon.

1954-ben – mondom – mégiscsak történt valami. Öcsém barátai elhatározták, hogy ezentúl teniszezünk. Pályánk csak nekünk volt, a döntés ránk vonatkozott.

Az, hogy pálya, nagy szó. Nem volt ott már se henger, se háló. A piros salakot sűrűn belepte a gaz. Mindegy, öcsémék nekiláttak. Rakettünk volt, nem is egy. Amikor minden elveszett, sok ilyen hasznavehetetlen kacat megmaradt.

Még egy öltözőt is építettünk, titkos nyílásokkal, úgy gondoltuk, megleshetjük majd a lányokat. A létesítményt annak rendje és módja szerint felavattuk. Lett hozzá gyümölcsbóle, Karády-lemezek és egy kurbliis, fémtölcséres gramofon.

Táncoltunk. Húgom barátnői közül Dömötör Kata jött el, egy lány, akiből a portugál követ felesége lett, és Szabó Kinga, a keramikus.

Emlékszem, a bálnak anyám vetett véget:

– Felhívjátok ránk a figyelmet! – kiabálta. – Elment az eszetek?!

Éva, Elvira nővére egy ideig még kijárt hozzánk teniszezni, de öcsém és húgom nem rendeztek többé – akkor így mondtuk – partykat.

Nem bántam. Elvira lovagolt: nem táncolt, és nem teniszezett.

Leérettségiztem, dolgoztam. Télen hóhányó voltam, nyáron keszonos a Batthyány téren, a föld alatt. Elviráról azt hallottam, hogy ejtőernyős: vitorlázógépe van. Azután egyszer csak végiglovagolt a Váci utcán. Vagány kis nő lett belőle: az Erzsébet híd akkor még belelógott a Dunába, a Váci utcán és a Lánchídon át jártak Budára a buszok. Ő pedig csak úgy, fogadásból, mint Benyovszky Móricz. Fehér lovon.

Az én barátaim munkásfiúk voltak. Katona lettem, kalauzkodtam a kettes buszon. Megváltoztunk mind a ketten. Elvira meg sem fordult az útvonalaimon.

Katonáéknál megtanultam a fegyelmet, felvettek az egyetemre is. Délelőtt órákra jártam, délután lyukasztottam a jegyeket a buszon.

Elvirát egyetlenegyszer láttam viszont. Szép lány lett belőle. Barna, göndör hajú, formás. De valahogyan mégiscsak idegen. Lovaglónadrág volt rajta és birgerlicsizma. A régi kislányból csak a szeme, a két huncut szeme maradt.

– Na, jössz? – kérdezte. Kétrészes beosztásban dolgoztam, félreálltunk, amint az akkoriban szokás volt, az Erzsébet híd romjai alatt.

– Tanulsz? – kérdezte Elvira.

Ő nem járt egyetemre. Emlékszem, elmagyarázta, hogy nem érdemes. Hogy Budapesten hamarosan ki fog törni a forradalom.

– Még csak az hiányzik! – intettem le. Meg voltam elégedve magammal, nem hiányzott nekem semmiféle változás. Semmiféle forradalom.

Ennyiben maradtunk. Felszálltak a buszomra a Venczel lányok is. Elegánsak voltak mind a hárman, mert harmadiknak velük volt a mama. Ők azonban rám se néztek. A kalauznak nem szoktak előre köszönni az úriasszonyok.

4

Elvirának lett igaza. Alig hat héttel a tanév kezdete után Budapesten kitört a forradalom, és ezzel az én boldog diákéletemnek egy csapásra vége szakadt. Vonultam én is keresztül-kasul a városon, ámulva néztem, hogy mi mindenben bíznak körülöttem az emberek. Akkor, húszévesen nem bíztam semmiben. Megtanultam, hogy az én életemben semmilyen változás sem hozhat érdemlegeset.

Magamban sem hittem túlságosan, de mégis! Amikor megnyíltak a határok, eszembe jutott, hogy ki tudja, talán valahol máshol kellene megcsinálnom az életemet.

Franciaországba kerültem, a múltammal – úgy képzeltem – megszakítottam minden kapcsolatot. Persze húszévesen mindenfélét elképzel magának az ember. Mert az újságokban, példának okáért, Párizsban sem olvastam mást, csak a budapesti híreket.

Ott, valamelyik napilapban talákoztam a piros kabátos lánnyal. Egy amolyan pesti Gavroche-sal, akiből legendás hőst csináltak a minden romantikára fogékony franciák.

Arra már nem emlékszem, hogy a budapesti ősz bakfisának a ballonkabátja vagy csak a svájcisapkája – a *bèret basque* – volt ezekben az írásokban piros. Mintha a piros szót se használta volna a sajtó, az írásokban *lie de vin*, sötétvörös szerepelt, a bor és a vér keveréke. A felvételeken különben is fekete-fehér volt a magyar Passionária.

No mindegy, nem ezen múlt a dolog. Akkor, 1957 tavaszán éppen csak átutaztam Párizson. Kaptam egy címet, ahol – belga barátom állította – nyugodtan megszállhatok. *Avenue des Villiers*, a tizenhetedik kerületben. Egy bizonyos Pierre Cotton.

Becsöngettem, azokban az időkben az ember csak megmondta, hogy ki küldte, és ezzel el is volt intézve a dolog.

Azaz hát ebben az esetben nem egészen. Igaz ugyan, hogy Pierre Cotton kedvesen fogadott. De talán egy kicsit túl kedvesen is. Attól, ahogyan végignézett rajtam, hogyan is mondjam, végigfutott a hátamon a hideg.

– Pihenjen le! – mondta, mert ezek magázzák egymást, a franciák, még akkor is, ha gyerekek. Azt akarta, hogy fürdjek meg, biztosan megizzadtam, mondta, ezen a hosszú úton.

Ő maga sokáig eresztette a fürdőszobában a meleg vizet. Hívott engem is, hogy mossam le a hátát, ha már lubickolni nem szeretek.

– Van egy vacsorameghívásunk! – jelentette be, amikor felöltözött. Megveregette az arcom, és hozzátette: egy kis meglepetés, uram!

Hát, ami történt, meglepetés volt a javából. Mert a polgári lakás ajtajában, ahová becsöngettünk, egy magyar lány fogadott. Még ha csak magyar! De ez az elegáns párizsi fruska nem volt más, mint az én kis budai menyasszonyom.

– *Une compatriote!* Egy honfitárs! – jelentette be Pierre Cotton. – A piros kabátos lány! Ismered?

Megvacsoráztunk.

– Beszéljenek csak magyarul! – ajánlotta fel Pierre nagylelkűen. – Rengeteg mondanivalójuk lehet!

Pedig azt, hogy mi már régen – mit régen! – örök időktől fogva ismertük egymást, és hogy ott, az Avenue des Villiers-en is csak a Vas Gereben utcáról beszéltünk, nem is érthette meg.

A desszertnél, az édességek után bevallottam Elvirának, hogy félek visszamenni Pierre-hez. Nem tudom, felfogta-e a célzást, vagy csak azt gondolta, hogy itt szeretnék maradni vele. Vállat vont, és azt mondta: maradj. Megágyazok neked.

– Ez igen! – súgta a fülembe Pierre. Derék fiú volt, elengedte a térdemet. Örült, hogy ilyen könnyen sikerült nőt szereznie nekem.

Azután elment, és én ott álltam, szemben a huncut szemű Elvirával, ebben a félelmetes nagypolgári lakásban, ahol amolyan pesztonka, gyereklány volt a menyasszonyom.

Ez lett az egyetlen éjszakánk. Az egyetlen, amit együtt töltöttünk, egy fedél alatt.

Másnap visszamentem Pierre-hez a holmimért. Még egyszer, utoljára, megpróbálkoztam: elvitt Versailles-ba, megnéztük Trianont. Előkelő helyen ettünk, persze nekem akkor minden hely előkelő volt, a Szabadsajtó úti menza után.

Ebéd után félreálltunk egy parkolóban, és francia barátom kertelés nélkül a lényegre tért:

– Nézze, hogy felizgatott! – suttogta rekedten. Kigombolta a nadrágját, és előhalászta puha, hófehér péniszét.

– Fogja meg! – kérlelt, és a kezembe adta.

Megfogtam. Így fejeződött be ez a párizsi utam. Párizs ugye a szerelem városa: végül is stílszerűen. Ácsorogtam a Gare de l’Esten, ott, ahol Ady Endre. De Léda nem jött ki velem.

5

A tanulmányút – ahogyan akkor neveztem – egy kicsit hosszúra sikerült. Negyven éven át tanítottam a trópuson. Odakint – mint mondtuk: a nagyvilágban – megáll az élet. Elveszti a társait az ember, visszajönnek a levelek, és megszakadnak a kapcsolatok.

Haza kell jönnie, hogy megtudja róluk: egyikük-másikuk fél évszázadon át valahol a közelében lakott.

Hazajöttem én is, fél évszázad után. Végigsétáltam újra a Vas Gereben utcán, megálltam a balkon alatt, ahonnan visszaintegetett Elvira.

– Itthon járt – mesélte a húgom. – Éppen spenótot paszíroztam, könyékig a fazékban, amikor beállított. Hívott, hogy menjek vele. Hogy kísérjem el, csak úgy spenótosan...

– Máskor meg volt valami esküvő – folytatta Zsóka. – Ez, tudod, még ma is tüske a szívemben. Elvira meghívóját a sógornőm, az öcséd felesége kapta meg. Ő ment el, pedig ő még csak nem is ismerte Kovalszkyékat. Én meg csak valamikor később halottam, hogy a barátnőm fia magyar lányt vett feleségül, és hogy az esküvőre vártak engem is.

– Azt mondom: vártak – sóhajtotta húgom. – Vácott, a székesegyházban volt az esküvő, jobbra a magyar, balra a francia rokonság. Észre se vettek volna, ha ott vagyok.

Ezek a franciák még a templomban is folyton susmukolnak – mesélte öcsém. – Elvira fordította a szentbeszédet, még ott, a helyszínen. Valaki más is szónokolt: be nem állt a szájuk az egész szertartás alatt.

Hát csak így: Zsóka mindenkiről tudott.

– Kovalszkyné – mondta – egy ideig még járt fel anyukánkhoz. Volt egy foxi kutyája, egyedül élt valahol a Bartók Béla úton. – Ide – mondta még – visszajárnak a régi-ek. Madeline is volt nálam. Athénban élt, valami diplomata lett a férje szegénynek.

Mutatós asszony volt még akkor is, negyvenévesen. Azután a diplomata – mit tudom én! – lelépett, ő pedig átment az USA-ba. Mert akkor már ott volt a nővére is. Az apja, a vadászpilóta, úgy hallom, villanszerelő. Persze – legintett húgom – ennek ma már legalább harminc éve van.

Zsóka mesélget, én pedig sétálok, fel-alá, véges-végig a Sas-hegy-oldalon.

– Weinné – jutott eszébe máskor – itt élt, egy albérleti szobában, a Jagelló úton. Tudod, a nagymama, aki azt a finom süteményt sütötte.

Ez szegény kiment Amerikába utánuk. Mindent felszámolt, lemondott még a nyugdíjáról is. Azután, egyszer csak itt álldogált megint. Visszajött, azt mondta, nem bírta

ki. Még csak nem is beszéltek magyarul az unokái. Mindegy: visszajönni, egyedül, nyolcvanévesen, nem lehetett könnyű dolog.

– Meghalt ő is – tette hozzá hűgom. – Itt az utcában a régiekből senki sem maradt.

– És Elvirák?

– Ja, igen, a Tibor! Róla még ennyit sem tudok. '56-ban kikerült Indiába. Azt mondják, rá akarta beszélni Nehrut, hogy képviseljen minket a Biztonsági Tanácsban. Azután lekerült a magyar ügy a napirendről, hiszen tudod. Marseille-ben élt, azzal a nővel. Róla egy szót sem szólt az Elvira.

A hűgom barátnője most a Szőlősy lány, a Suszi. Gondozza az édesanyját, akinek sclerosisa van. A két testvére, a György meg a Katinka, Kanadába, illetve Ausztráliába távozott. Minden családban van valaki, aki itt maradt. Zsóka úgy mondja: egy áldozat.

Ő most is itt él, a régi lakásban. A gyerekszobában áll az ágya, a verandából – befalaztatta – konyha lett. Furcsa, hogy valaki abban a házban éli le az életét, ahol született.

Sokkal messzebbre öcsém sem jutott. Ő a nagyszülők kertjében építette fel a házát. Dédapánk barackosában, ahol, mióta hazajöttem, én is lakom. Szép kis ház, harminc évig fizette utána a részleteket. Miközben én, ugye, odalent a trópuson.

Végül apánk és anyánk. Apa harminc évig a zsidótemető falában. Én vittem át anyánk mellé az urnát. Hogy – ha fél évszázados késéssel is – megbeszélhessék a közös dolgaikat.

Hát csak így. Dolgozom. Írom a régi társak életét: a szerelmeket és a jó barátokat. Most éppen a játszóparkok vannak soron. A háborús gyerekek, a csapat.

Kozma Lajos élt közülük a legtovább. A nagyfiú, lent a Vércse utca sarkán. Az, aki mindjárt a forradalom elején gerinclövést kapott. Nemrég halt meg, még viszontlátam őt. Bénán, tolokocsiban.

6

A forradalomról itthon sem sokat beszéltek eddig. De most, a jubileum előtt, megnyíltak a zsilipek. A rendezvények egymást követték, mintha csak vezekelnének ezért a hosszú, fél évszázados hallgatásért az emberek.

Én is kaptam egy meghívót, pontosabban, az öcsém felesége: úgy, mint amikor meghívószült az Elvira fia. De ezúttal útra keltünk mind a hárman: jómagam, testvéröcsém és kishűgom.

Az összejövételre egy könyvesboltban került sor, a bemutatott könyv szerzője kis késéssel, de annál lelkesebben mesélgette ötvenhatot. Nem szoktam elmenni az ilyen találkozókra, most is csak Elvira miatt. Mert az ő neve állt a meghívón. „A piros kabátos lány”, 1956 hőse, ott mosolygott a címlapon.

Még hozzá nem is akárhogyan! A színes képen megáll egy helikopter az égen, a Parlament kupolája felett. A gép ajtajából ejtőernyős lány ereszkedik alá hófehérben. Elvira, a menyasszonyom.

Ezen a napon halt meg az apám. Az orvos, akit agyonverték a nyilasok. Mindegy, összeszorítottam a szám. Látni akartam a nyilas lányából lett forradalmárt, aki most visszatér a tett színhelyére angyszárnyakon.

Ültem a boltban, sokadmagammal, hallgattam a riporternőt. A könyv alig volt több, mint a szokásos szerencsenmosdatás. Ötven év után a túlélők itt nálunk áldozatnak állítják be magukat. Ez sem rosszabb, mint a sokévi átlag. Egy parasztlány élete, akit Molynak hívnak, mint általában a magyar parasztlányokat.

Molly ambiciózus: nem marad vidéken, szerencsét próbál városon. Lesz természetesen egy pszichológusa is, aláveti magát egy véget nem érő terápiának, a falusi kislány már csak ilyen. A regény, ami természetesen trilógia, ennek a kúrának a története. Mindez szóra sem lenne érdemes, ha nem szerepelne benne Elvira.

Mert hát igen, a piros kabátos lány egyszer csak megjelenik, a háromszázhatvankilencedik oldalon. A Rádió ostromát beszéli el. „A sors titka – mondja –, hogy miért kerültem az első vonalba a Rádió előtt.”

„A tömeg követelni kezdte, hogy olvassák be az egyetemisták pontjait... Megkérdezték, kinél van a tizennégy pont, és én jelentkeztem. Piros kabát volt rajtam, felnyomtak egy vágókocsi tetejére, kaptam egy mikrofont, beolvastam a pontokat.”

A külföldi tudósítók fényképeztek. Így lett piros kabátos lány Elvirából. „Döbbenetes volt – meséli most. – Befejeztem a pontok felolvasását, és végignéztem a tömegem.”

Kozma Lajosék akkor érkeztek a Parlamenttől. Megkezdődött a Rádió ostroma, a folytatást már az én béna barátom mondta tollba nekem.

A Rádiótól Elvira Budára siet. Egy klinikán véradókat keresnek, és neki nullás a vércsoportja. „Mindig is orvos szerettem volna lenni – mondja. – Hasznossá akartam tenni magam.”

Itt emeltem fel először a fejem. Körülnéztem, és felfedeztem őt. Ott ült a közelemben, egyenes tartású, szép, komoly asszony. A haját laza, fehér kontyba fonja, a szemüvege aranykeretes. Megdöbentem: ez a francia hölgy nagyanyámat juttatta eszembe. Barackízű kis nagyanyámat, akit egy bombatölcsérbe temetett az a Velák nevű vasutas.

Igaz, hogy Milly néni, nagyanyácskám, csak hatvanhárom évet élt, ez a lány pedig már jóval öregebb. Néztem őt, és elfelejtettem, hogy éppen ezen a napon halt meg az apám. És hogy e z e k verték őt agyon.

Nem ismert meg ő sem. Gyanakodva méregetett minket, végül is ott ültünk mind a hárman: a jobbomon az öcsém, Zsóka, a húgom a bal oldalon.

Ő maga egyedül volt. Sem a fia, sem valami más rokon. Az újságíróról tovább olvasott, valami föld alatti alagútról beszélt mindenféle badarságot. Annak idején, ötven éve a városban mindenki föld alatti alagutak, kazamaták és börtöncellák után kutatott.

Azt, hogy Elvira miért egy helikopterről ereszkedett alá, és miért angyalszárnyakon, nem sikerült kiderítenem. Hacsak nem azért, mert annak idején vitorlázórepülő volt a menyasszonyom.

7

A piros kabátos lány felállt, és kiment a pódiumra a háromszázhatvankilencedik oldalra. Innen kezdve ő beszélt.

„Tizennyolc éves voltam – mondta –, amikor elhagytam a hazámat. Szüleimet, anyanyelvemet.” Amikor látta, hogy Franciaországban csak az lehet orvos, aki franciának született, műszaki tervezést tanult egy főiskolán.

Tizennégy évig nem jöhetett haza. Férjhez ment egy francia fiúhoz, négy fia van. Háztartásbeli volt, nem bánta meg. Nagyszerű dolog, ha az ember saját maga nevelheti a gyerekeit. Miután a fiúk felnőttek, egy elmegyógyintézetben lett lelki gondozó.

Néma csend van a teremben, peregnek a szavak. Egy asszony élete. Megkérdik tőle, hogy tudott-e az ápoltakon segíteni.

– Szerettem őket – feleli.

A következő kérdés: most, ötven év után mit érez? Sikerült-e az élete?

– Az életben nem kell mindig jól járni – feleli. – De ha újrakezdehetném, ugyanezt csinálnám, ugyanígy élném le az életemet.

Szépen, tagoltan beszél; nem énekel, és nem kapja fel a szavégeket. Szégyellem magam. A nyilas lányára vártam, és helyette itt van ez az asszony, aki ápolónő lett, ha már orvos nem lehetett.

Az író dedikált a felolvasás után, én pedig odamentem hozzá, és megöleltem a menyasszonyomat. Nevettünk, néztük egymást.

– Emlékszel? – kérdeztem. – Finom volt az a vacsora.

– Örülök, hogy ízlett! – felelte, és párás lett az orrán az aranykeretes szemüveg.

Öcsém és Zsóka is odajött:

– És Éva? – kérdezte a húgom.

Elvira nővére akkor, '56 őszén itthon maradt.

– Megbénult – hangzik a válasz. – Ágyhoz kötve élte le ezeket az éveket.

Az újságíró elbúcsúzik. Indulunk haza, sötét este van.

Zsóka a mosdóba megy. Bezárkózik, hiába rázza az ajtót egy csokornyakkendő, kopasz ember. Felszólítom, hogy menjen a kasszához. Ott osztják a sorszámokat. Elsiet, én megyek be, amikor kijön a húgom. Odakint ketten várnak a sorukra: az öcsém és az, amelyik sorszámért szaladt.

– A kopasz elvtárs következik! – mondom nekik. Néznek egymásra, nem nevetnek. Mind a kettő tökkopasz.

Elvira nincs már a teremben. Azt mondják, hajnalban indul a gépe. Taxit hívott. Áll a kassa előtt. Hát igen. Viszontláttam a menyasszonyomat.

Gyalog megyünk a Moszkva tér felé. A Bécsi kapunál turisták ácsorognak. Itt volt az Old Firenze, ahol Wilhelm Gertrud zongorázott, és gyertyák égtek az asztalokon. Ez volt itt a fiatalság. Ami azóta történt, arra mondják azt, hogy az élet. Átgyalogoltunk egy fél évszázadon.

A Moszkva téren hosszú sorokban ácsorognak a hajléktalanok. Levest osztanak. Nem, nem erről álmodoztunk ötven éve. Az egyenlőségre senki sem gondolt, amikor megfogalmazták a pontokat. Azt hittük, hogy a testvériség valami teljesen magától értetődő, természetes dolog.

Végigmegyünk a Vas Gereben utcán. Az egy előtt egy huncut képű kislány integet a balkonon. Elrobog mellettünk Venczel Miklós *side-car*ja, Kovalszky Tibor nevetése visszhangzik az akácok alatt. Ran-tan-plan! Masírozunk a Notre-Dame de Sion udvarán, a menet élén a mammerek: a szép Margarita nővér, a szigorú mère Szosztén, az aranyos, öreg mère Ilona.

Madelaine porcelánbabáját Weinné dajkálja, a szamácaillatú kis nagymama. Meki, a kecske, kérődzik: elalszom, amint erre a békés, lassan őrlő malomra gondolok.

Itt van valahol a tenispálya is, a kurbli, tölcseres gramofon. Dömötör Kata, a nagykövet felesége, Szabó Kinga keramikus. Anyánk orgonái, apa tolókcója. Az autóbuszüzem és a forradalom.

Valahol távol Párizs. Az Avenue des Villiers, Pierre Coton. Az urnák a Farkasréti temetőben, negyven év hosszú kálváriája a trópuson.

Az életben nem kell mindig jól járni. Ma harminc éve halt meg az apám, egy ilyen téli napon. Állunk a ház előtt, jómagam, öcsém és húgom. Lassan elmaradoznak a régiek. Mindazok, akiket a piros kabátos lány egy estére visszahozott.